

-BONDE I BYEN-  
Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie, 2014  
Ragnar S. Grude  
Låveveien 48 - Oslo  
T. 22-27 31 82  
-----

Oslo, den 17. februar 1994.  
0682

Kjøvangen i Vestby  
Post 1555 Son  
Tel. 64-958112

113900

Siviløkonom m.m.m. KRISTIAN ASDAHL.  
Blommenholmeveien 5.  
N- 1310 BLOMMENHOLM.

Jeg kunne fristes til å si : kjære ... som du gjør til meg. Jeg  
likesom våger det ikke ... Men, hjertelig takk for ditt korte, og  
"stramt" formede brev av 21. desember f.å. , som på så delikat pa-  
pir gjorde inntrykk. Med få linjer har du fått sagt utrolig mye!

-----

Jeg er meget glad for min lille tributt ble mottatt, og: at den  
formodentlig kom bra "tilnytte". Å erkjenne takknemmelighet med  
penger, mye eller lite, er likesom ikke "fint". Utfra det som hadde  
gått forut: om avtaler om møte og et tilbud om "å helle en lunch",  
som O.K. Halvorsrud på saga på Årnes-stasjons-tomta sa det, så  
kunne jeg jo ikke bøte på misligholdelsen av tilbudet med en bloms-  
terkvast. Din ordning med "bekomsten" synes jeg var, rent ut sagt:  
genial ! CC's økonomiske problemer er like så kjente som C.J. Ham-  
brø. Og, hans trang etter nikotin gjennom å nyte gode cigarer, den  
)være >> skal\*) en parallell til en tidligere redaktør av Morgenbladets "lyst  
på" kvinner ... Du aner sikkert hvem jeg sikter til ...  
CC har en gang tidligere fått "tilskudd" herfra, u t e n at jeg  
på noe vis "skyldte" ham noe for noe tjeneste. Men, han har vært  
real i sin ferd med pennen overfor parian, hvem jeg regner meg å  
tilhøre.... Han har visst ganske godt hva han har snakket om, men  
tror nok han kunne ha nytte av å vite en god del mere. "Stoffet" er  
jo så umåte stort og komplisert. Som sikkerhetsoffiser har han nok  
"vært borti" mer enn de fleste .. Også av okkupasjonsstoff.

-----

./2  
)hadde>> Jeg legger ved, for ordens skyld: "attestasjoner", som forteller en-  
del om de problemer vi (Baardseth og jeg)\* utover høsten 1993. For  
Baardseths del, så var det dét med sønnen da ... og siden så havnet  
også han selv på sykehus. Han er vel ennå ikke blitt den gamle, gode  
karen. Hans liv, helt fra de unge år, har vel ikke vært noen dans  
på roser . Kan tenke meg blant annet, at vel 3 år på Østfronten,  
i forreste linje, kan begynne "å virke" nå etter hans 70-årsdag for  
et par år siden. Han har også arbeidet veldig hardt med å få til  
en rehabilitering for oss "svikerne". Han og Erlend "fant" hverandre  
meget bra som yrkesbrødre, og i mangt lellers. Hans bekjentskaps-  
og vennekrets fra "den riktige siden" er bemerkelsesverdig, med meg-  
et gode navn blant lege, som lærde på professornivået. Han vil jo  
fremdeles svært gjerne møte deg og CC. ( Jeg tror han "liker" best  
Høyre-folk, og et indisium er vel dette: at NATIONEN er oppsagt!)

↓ NB!

ker som en minister gjør til et personlig kabinettsspørsmål at Stortinget kan øve innflytelse over personsammensetningen av regjeringen.

Men på Elverum stilte Nygaardsvold faktisk tre regjeringstaburetter til opposisjonens disposisjon! Stortingets tid var omme.

\*

Hva så med selve «Elverums-fullmakten»? C. J. Hambros fullmaktsforslag fremkom straks etter at Stortinget hadde samtykket i regjeringsutvidelsen. Siden Stortinget ikke kunne føre en ambulerende tilværelse i en så usikker tid fant presidenten det naturlig at Stortinget ga regjeringen «en generalfullmakt til, inntil det tidspunkt kommer, da presidentskapet i overensstemmelse med regjeringen innkaller Stortinget til møte igjen, å ivareta rikets anliggender, med Stortingets fullmakt til å treffe de nødvendige avgjørelser og beføyelser». Det fulgte en kort replikkveksling:

Førre: Jeg vil spørre hvilken hjemmel man har i Grunnloven for en sådan beslutning. Jeg går ut fra at den er der, men jeg vil spørre hvilken paragraf det er.

Stray: Det gir seg av seg selv, for vi har en bestemmelse om at regjeringen kan gi provisoriske anordninger i det tilfelle Stortinget ikke er samlet. Det er den samme fullmakt vi nå gir.

Førre: Hvis regjeringen har den fullmakt, behøver den ikke få en ny.

Getz: Fullmakten ligger i situasjonen, vi kan ikke begynne å granske etter paragrafer.

Presidenten: Det er en helt riktig bemerkning, og Stortinget bekrefter alene ved sin beslutning den generelle adgang til å gi provisoriske anordninger som regjeringen har i den tid da Stortinget ikke er samlet....

Jeg skal siden komme tilbake til den statsrettslige side av disse bemerkningene, og i denne forbindelse bare fastslå, at Hambros forslag aldri ble underlagt noen votering, og heller ikke av ham ansett bifallt. Forhandlingene løste seg opp i en blanding av halv forvirring og høystemt patos. Et par senere innlegg berørte bare indirekte fullmakten. Den avsluttende debatten på Elverum viste for øvrig at vurderingen av den faktiske og politiske situasjon var svært svingende.

Tragikomisk viker i dag, spørsmålet fra en Kristiansandsrepresentant, som lurte på om han istedenfor å reise hjem til sin beboelse hjemmeby heller burde vente utenfor, «for det tilfelles skyld at Stortinget snarlig skulle sammenkalles». Var det naivt, eller var optimismen utbredt? Og hvordan kunne Hambro avslutte Elverums-møtet med disse ord:

«Stortingets forhandlinger er utsatt inntil nærmere kunnngjøring og innkallelse, som forhåpentlig vil kunne skje i løpet av de aller nærmeste dager».

\*

Hvis det er riktig som professor Skodvin skriver — med følge av lektor Mardal —, at «Elverums-fullmakten ble grunnlaget for regjeringens myndighet under hele krigen», måtte man vente at regjeringen selv hadde henvisning til dette «stortingavedtaket» i sine offisielle proklamasjoner i krigens første tid. Det er slett ikke tilfellet. Regjeringen henviser derimot til Stortingets enstemmige tillitserklæring. I en kunnngjøring fra regjeringen, vedtatt i statsråd hos Kongen 17. april 1940, heter det:

«Norge har i denne stund bare én regjering, den som Kongen har utnevnt og som Stortinget enstemmig har bedt om å bli stående».

I en hvitbok som Utenriksdepartementets pressekontor i London utga (en redegjørelse for det tyske overfall, gjennomsett og utfylt 27. april) omtaler ikke Hambros «generalfullmakt», men derimot regjeringens «avakjedsanerkjennelse»:

«...men Stortinget vedtok enstemmig å anmode om at regjeringen skulle bli stående. Den fikk samtidig fullmakt til å supplere seg med 3 konsultative statsråder».

I oppropet fra konge og regjering av 7. juni 1940 — rettet til det norske folk — het det:

«Og til stadforting på at regjeringen vil være en regjering for hele det norske folk uten omsyn til gamle partigrænser, har den i dag styrket seg ved utnevning av nye statsråder av ulike partier».

I regjeringens erklæring av 24. juni fastslås det at regjeringen «har fått Stortingets enstemmige tillitserklæring i det siste møte som kunne bli holdt under full frihet».

Og i Kong Haakon's historiske svar til presidentskapet (3. juli 1940) karakteriserer

her han den konstitusjonelle og parlamentariske situasjon med disse ord:

«Den nåværende norske regjering under ledelse av statsminister Nygaardsvold ble utnevnt 19. mars 1935, denne regjeringssammensetning har undergått en del endringer, senest ved utnevning av statsråder tilhørende andre partier enn det som regjeringen utgikk fra. Derved er skapt en nasjonal regjering, som har hatt Stortingets enstemmige tillit, uttrykkelig tilkjennegett ved vedtak i det møte 9. april i år».

Jeg kan ikke forstå alle disse erklæringer annerledes enn at den nye regjering Nygaardsvold så grunnlaget for sin myndighet først og fremst i Stortingets enstemmige tillitsvotum, og i den foretatte regjeringsutvidelse. Noen ytterligere fullmakt var det ikke nødvendig for Stortinget å gi. Katastrofesituasjonen krevde handling, tillitserklæringen var en ordre til handling.

I sin bok «De første måneders» — først utgitt på engelsk under krigen — skriver C. J. Hambro om møtet på Elverum bl. a.:

«Det var selvsagt klart for oss alle at det kunne ikke bli flere møter av Stortinget så lenge tyskerne var i Oslo og alle de viktigste byer i landet i fiendens hender. Derfor foreslo jeg at Stortinget skulle bemyndige regjeringen til å ta ethvert skritt og treffe enhver foranstaltning som findes nødvendig under de bestående krigsforhold. Forslaget ble bifallt enstemmig og uten debatt. Etter at dette var avgjort, spurte en av de «ville» representanter etter hvilken paragraf i Grunnloven Stortinget kunne delegere all sin myndighet til regjeringen. En av Tingets jurister svarte at en slik beslutning var selve kjernen i Grunnloven, hvis første paragraf lyder: «Kongeriget Norge er et fritt, uavhengig, udelelig og uafstøtt Rike». «Ja, regjeringsskiftet er indskrænket og arvslost monarkisk». Flere bemerkninger ble ikke gjort».

Som det fremgår av det tidligere siterte stenografiske kildet, er Hambros omtale på dette punkt en fantasi enn virkelighet, og den virkelige statsrettslige henvisning til Grunnlovens paragraf 1, som hjemmel for Elverums-fullmakten, desverre bare en erindringsforsegling. Samme erindringsforsegling ble for øvrig opp igjen i Hambros erklæring 9. april 1955.

Det var således Chr. Stray som bevarte representanten Førres spørsmål om hjemmelen, Stray viste til paragraf 17 om regjeringens adgang til å utstede provisoriske anordninger. Paragraf 17 begrenser

imidlertid denne adgang til å gjelde anordninger om «Handel, Told, Næringsveie og Politikk» — og videre «dog maa de ikke stridde mod Konstitusjonen og de... af Stortinget givne Love». Regjeringen har etter denne paragraf slett ingen «generell adgang til å utstede provisoriske anordninger», slik presidenten hevdet i sitt svar. Og man kunne iallfall ikke fremskaffe en slik konstitusjonell adgang ved å «bekrefte» paragrafens innskrenkende regler. Statsrettslig står altså både advokat Strays og Hambros argumenter meget svakt. Det var ikke mulig for Stortinget gjennom et simpelt vedtak å skaffe regjeringen en konstitusjonell fullmakt den ikke allerede hadde. Den enkle statsrettslige sannhet kan ikke tåkelegges selv om det henvises til de mest patosfylte grunnlovsparagrafer. For så vidt var det atskillig fornuft i den «ville» representantens Førres bemerkning om at regjeringen ikke behøvde å få en fullmakt den hadde fra før.

Hjemmelen til en slik ubegrenset delegasjon av myndighet lå i selve katastrofesituasjonen. Det var, som Getz sa, uenkelig å lete etter paragrafer. Han kunne ha tilføyd at det var uenkelig med hele generalfullmakten.

De lovgivnings tiltak som regjeringen satte i verk fra 9. april 1940 til 13. april 1945 — og som i stor utstrekning gikk langt utenfor rammen av Grunnlovens paragraf 17, både fordi anordningene grep inn på andre områder enn nevnt i paragrafen og fordi de gikk på tvers av gjeldende lover — hadde sikker hjemmel i det som kalles konstitusjonell nødrett.

Da domstolene etter krigen måtte ta standpunkt til gyldigheten av «landsvik-anordningene» og «rettergangsordningene» grep man også straks til «nødretten». I sitt votum i Haaland-saken uttalte således høyesterettsdommer Schjelderup — med tilslutning av hele den øvrige rett:

«Jeg finner det lite tvilsomt at selv den situasjon som ble skapt for vårt land ved det tyske overfall 9. april 1940 måtte gi den utøvende makt en vid adgang til fra den nevnte dag å gi bestemmelser av lovgivningsmessig innhold. Uten en slik myndighet ville Kongen — den eneste av våre lovlige statsorganer som, fordi han ikke befant seg i okkupert område, fortsatt hadde sin fulle handlingsfrihet — vært av-

skåret fra å kunne vareta landets interesser».

Om rettergangsordningen i landssviksaker sier han samme sted at han ikke kan «skjenne at Kongen skulle ha gått utenfor rammen for den lovgivningsmyndighet som den ekstraordinære situasjon måtte hjemle ham».

Samme standpunkt hevdet i Eidsivating lagmannsretts kjennelse av 12. juli 1945.

Jeg synes det er karakteristisk at både Eidsivating lagmannsrett og Høyesterett unngikk å henvise direkte til «Elverums-fullmakten» som hjemmel for krigstidsløvgivningen. I dag kan vi vel også være glad over at ikke en egentlig «grunnlovsgjennommed» fullmakt, som formelt aldri ble vedtatt, er blitt stående som rettsgrunnlag for den første dødsdom avsagt i Norge etter krigen.

Tilbake blir da å konstatere at heller ikke domstolene hadde bruk for «generalfullmakten» av 9. april 1940.

Hva blir det da igjen av hele «myten om Elverums-fullmakten»? Et parlamentarisk og historisk kuriosum, ikke mer.

Dermed er ikke sagt at man skal redusere verdien av C. J. Hambros politiske innsats 9. april 1940. Hans mestersynke av nektern statsmannskunst på denne bevagede dag var ikke «Elverums-fullmakten», men at han maktet — på få timers varsel — å få organisert tre ordinære stortingsmøter, på flukt fra en fiende på marennover i landet. Vi må aldri glemme det. Men vi må heller ikke glemme at Stortinget den dag satte parlamentarismen i funksjon og enstemmig erklærte sin tilitt til regjeringen Nygaardsvold, og satte tidlig godkjente en regjeringsomdannelse som skulle markere at all gammel parastrid var begravd, at det ikke lenger var grupper — bare nordmenn».

Nygaardsvold opptrådte visseilig liksom noen nasjonal helt 9. april, hans tilitt til Stortinget var pessimistisk og fripatos. Men med sikkert politisk innsikt sørget han for å markere den nye politiske situasjon, det nye tillitsforholdet det nasjonale samhold. Ved Stortinget enstemmige tillitserklæring fikk Nygaardsvold den fullmakt han ba om da desillusjonert og nesten motvillig bealte seg til å ta kampen opp og henvendte seg til det fortjente en plass i norsk historik.

Grunnlovens § 17: Handel om toll-næringsveier og politi!